

הלכות מעשיות

שיעורו של מורנו הגאון הרב מצליח-חי מאזוז שליט"א

גליון ק"מ

שודר בערוץ "קול ברמה" במסגרת התכנית "בית ההוראה"

העלון מוקדש לע"נ גאון עוזנו עטרת תפארת הפוסקים מרן רבנו **עובדיה יוסף** בן גורג'יה זצוק"ל

הלכות ברית מילה

נושאי השיעור:

כסא נוסף לאליהו הנביא. ברית מילה בבית הכנסת. תחנון בבית הכנסת בו נערכת הברית. ברית בבוקר ותחנון שלא בזמן הברית. ברית דחויה ביום חמישי. דחיית ברית דחויה. דחיית ברית מחשש חילול שבת של הקרובים. ברית על ידי רופא. חזרה מהבטחה לאדם שהוא ימול את בנו. ברכת המילה מעומד או מיושב. מנהג הקטורת.

כסא נוסף לאליהו הנביא

א. שאלה: האם בברית מילה צריך להכין כסא נוסף לכבוד אליהו הנביא מלבד כסא הסנדק, או שאין צריך לעשות כסא לאליהו הנביא?

תשובת הרב: הדבר מוסכם שצריך לעשות כסא לאליהו הנביא. כך כתב מרן בשלחן ערוך (יו"ד סי' רס"ה סי"א): "נוהגין לעשות כסא לאליהו שנקרא מלאך הברית, וכשמניחו יאמר בפיו שהוא כסא אליהו".

במדרש (עי' בילקוט פ' בלק סי' תשס"ו, ובפרקי דרבי אליעזר פרק כ"ט) מובא שכאשר אליהו הנביא קינא קנאת ה' (עוד בחייו), הוא אמר לקב"ה שהוא קינא קנאת ה' "כי עזבו בריתך בני ישראל" (מלכים א' י"ט י'), שכחו את הקב"ה. הקב"ה ענה לו שאמנם יש להם יצר הרע גדול, אבל הם לא עזבו את ברית ה'.

ולכן לאחר שאליהו הנביא עלה השמימה, הקב"ה אמר לו **שילך לכל ברית מילה שעם ישראל עושים**, ובכך הוא יהיה נוכח כיצד כל אחד ואחד מעם ישראל נזהר במצוה הזו. זה הטעם למנהג כל ישראל לייחד לאליהו הנביא כסא מיוחד. (עי' לרבי דוד אבודרהם עמוד שנג).

אבל יש מנהגים שונים כיצד עושים את הכסא. יש מקומות שעושים כסא אחד ויש כאלה שעושים שנים. כתוב בזוהר הקדוש (בהקדמה דף י"ג. נקרא רק את התרגום): "ועוף יעופף על הארץ – זה אליהו שעף בכל העולם בארבעה מעופים, כדי להיות שם בזמן שעושים ברית המילה. וצריך להכין לו כסא, ולהזכיר בפיו 'זה הכסא של אליהו'. ואם לא אומרים זאת בפיו, הוא לא שורה (-מגיע) לשם".

בספר ערוך השולחן (שם אות ל"ד) כתב **שעושים כסא אחד של אליהו והסנדק יושב עליו**. גם השדי חמד (ח"ו מע' בית הכנסת אות ל"ט) מעיד שמנהג ירושלים שאותו הכסא שהסנדק יושב עליו זה הכסא של אליהו. ואלו שנוהגים כך, הם בתחילה מניחים עליו את התינוק ואומרים 'זה הכסא של אליהו הנביא', ולאחר מכן יושב עליו הסנדק בעצמו. (וע"ע בשו"ת יצי"ר ח"ח סי' ל"ט).

לעומת זה רבים **נוהגים לעשות שני כסאות שונים**, אחד עבור הסנדק והשני עבור אליהו הנביא. ומדוע? מפני שכך משמע בזוהר הקדוש (פרשת לך לך דף צ"ג), ושם כתוב כך: "רבי אבא אומר, בזמן שאדם מביא את בנו להכניסו בברית, הקב"ה קורא לפמליה שלו ואומר בואו ותראו מה בניי

עושים בעולם הזה. באותה שעה מזדמן אליהו ועף בארבעה מעופים ונוכח שם בשעת הברית. ועל זה למדנו שצריך האדם להכין **כסא אחר** לכבודו של אליהו, ויאמר 'זה הכסא של אליהו', ואם לא הוא לא שורה שם". ומלשון הזוהר שאמר 'כסא אחר' **משמע שבאמת צריך להכין לו כסא אחר** מיוחד בשבילו.

גם רב נסים גאון (הובא באוצר הגאונים למסכת שבת סי' תנה) כתב: "הגידו לי זקנים שבדור שביום שאבא שלי הכניס אותי לברית, כשנכנס לבית הכנסת ואני בידו, ישב שעה אחת על אותו כסא המוכן, ואחר כך עמד **והושיב אותי על כסא אחר** של המילה (במקום שהסנדק יושב). ואחרי שיצא שאלו אותו מה הטעם שעשה כך, כי לא ראינו מעולם מי שעשה כדבר הזה, ואמר להם: קיבלתי מהזקנים הקדמונים, שזה הכסא מוכן לאליהו והוא מלאך הברית, וישיבתי עליו עם הילד, אולי יברכהו לי ומצא חכמה בברכתו", ומפורש שצריך לעשות כסא לאליהו מלבד הכסא של הסנדק.

גם באור זרוע כתב: "נוהגים להעמיד קתדרה מכוסה במעיל **אצל** בעל הברית (ומשמע לידו), משום כבודו של אליהו שנקרא מלאך הברית כמו ששינו בפרקי דרבי אליעזר", וגם בפרקי דרבי אליעזר עצמו כך משמע. וכך גם מבואר במפורש בדברי רבי אברהם אזולאי (בספרו אור החמה על הזוהר פרשת תרומה דף קסט). וכן היה מנהג ירושלים, כמבואר בשו"ת הלכות קטנות (ח"ב סי' קסט).

מכל המקורות הללו מבואר שצריך להכין **כסא נוסף** לאליהו הנביא מלבד הכסא של הסנדק, וכמו שכתוב באור זרוע שעושים קתדרה מכוסה במעיל, כלומר כסא מפואר לאליהו הנביא. (וכ"כ מהרי"ל בתחילת הלכות מילה). ובאמת בחו"ל אלה שהקפידו להביא שני כסאות, לא רק שהביאו כסא נוסף, אלא גם נהגו לעטוף ולעטר אותו שיהיה כסא מפואר ומכובד כמו שצריך. [והאריך בכ"ז ידי"ן הרה"ג יעקב מור בקונטרס ברית אברהם].

היום שעושים את הבריתות באולמות ולא בבית כבעבר, מטבע הדברים קצת מורכב להביא כסא אחר ולקשט ולעטר

אותו, ולכן רבים מניחים את התינוק על הכסא שהסנדק יושב עליו ואומרים "זה הכסא של אליהו הנביא זכור לטוב", ולא עושים מעבר לזה. אבל בודאי כל אלה שנהגו בחו"ל לעשות שני כסאות כדעת הרבה פוסקים וכמשמעות הזוהר הקדוש, מנהגם נכון, וראוי שגם בארץ ימשיכו במנהגם לעשות שני כסאות. אלא **שכדאי להביא סדינים יפים ולקשט את הכסא** לכבוד אליהו הנביא, ולא יסתפקו בכסא פשוט מהאולם.

ועל כל פנים, כבר הזכרנו שיש נוהגים לעשות כסא אחד לאליהו הנביא.

ברית בבית הכנסת

ב. שאלה: האם מותר לעשות ברית בבית הכנסת, או שאסור כיון שהתינוק אינו לבוש בשעת המילה, וזה לא מתאים לכבוד בית הכנסת?

תשובת הרב: בתשובה הקודמת הבאנו את דברי רב נסים גאון, ושם ראינו שהברית שלו נערכה בבית הכנסת, ואין בזה שום בעיה.

מרן כתב בשלחן ערוך (יו"ד סי' רס"ה ס"ח) שאין צריך לכסות את ערוות הקטן בשעת הברכה. כלומר, למרות שבשעה שאדם מברך צריך להקפיד על "והיה מחניך קדוש" (דברים כ"ג ט"ו), שלא יהיה גופו של הקטן שאינו צנוע לנגד עיניו (עי' ש"ע או"ח סי' ע"ה ס"ד), ומכל מקום בשעת הברית זהו חפץ של מצוה ואין צורך לכסות את התינוק. ומטעם זה גם **אין חשש לעשות את הברית בבית הכנסת**, וכך נהגו בכל הדורות כולם.

הדברים אמורים לא רק לגבי תינוקות אלא גם **לגבי אנשים מבוגרים שעושים בריתות**¹, (אף על פי שצריכים לכסות בשעת הברכה, כמו שכתב הרמב"ם בהלכות מילה פ"ג ה"ב), יכולים לעשות את הברית בבית הכנסת ואין בזה שום חשש².

¹ זה נהיה דבר נפוץ מאז העליה הרוסית, שהמוני יהודים לא יכלו לעשות ברית מילה או שלא ידעו על כך, וברוך ה' עשו ברית בגיל מבוגר.

² ישנו סיפור מענין שהתפרסם מקרוב, שיהודי ביקר אצל הרבי מליובאוויטש לאחר שעלה מרוסיה, והרבי הוציא לו דולר, והיהודי הזה בא לקחת אותו ולפני שהספיק משך הרבי את הדולר, וכך המקרה חזר

תחנון בבית הכנסת בו נערכת הברית

ג. שאלה: בבית כנסת שנערכת שם ברית מילה אך אבי הבן לא מתפלל שם, האם אומרים תחנון?

תשובת הרב: כתב מרן בשלחן ערוך (או"ח סי' קל"א ס"ד) שנהגו לא לומר תחנון בבית הכנסת ביום המילה. והרמ"א מוסיף שדוקא אם המילה נערכת באותו בית הכנסת אין אומרים תחנון. ע"ש. ומשמעות הדברים שאע"פ שאין בעלי הברית שם, כיון שהמילה נערכת שם אין אומרים תחנון. וכן ביאר המשנה ברורה (ס"ק כ"ב)³.

אבל אפשר לפרש שכדי שלא יאמרו תחנון, צריך שהמילה תיערך באותו בית הכנסת, בנוסף לכך שגם שאבי הבן יהיה נוכח שם.

בכף החיים (אות עו) הביא בשם מרן החיד"א בברכי יוסף (סק"ד) סברא להיפך, שדוקא במקום שאבי הבן, הסנדק או המוהל נמצא לא אומרים תחנון, בין אם נערכת ברית המילה בבית הכנסת שם, ובין אם לא נערכת שם הברית.

על עצמו כמה פעמים. היהודי שאל את הרבי מה הוא רוצה, אם הוא רוצה לתת לו – שיתן לו לקחת, ואם הוא לא רוצה שלא יציע בכלל. הרבי השיב לו בשאלה אם הוא מהול, ואותו יהודי הודה שאכן הוא לא מהול. הרבי אמר לו שכשהוא יעשה ברית מילה הוא יביא לו את הדולר, והיהודי השיב שהוא יעשה ברית מילה כשהנכד שלו יעשה ברית מילה, ובאמת הרבי לא הביא לו את הדולר.

עברו שנים, לבינתיים הרבי מחב"ד כבר נפטר, והילדים של אותו אחד גדלו והתחתנו ובשעה טובה נולד לו נכד. בברית של הנכד שלו הוא קיים את ההבטחה שלו לרבי. בזמן שאמר את זה לרבי הוא רצה רק לדחות אותו, אבל כשהגיע הזמן הוא באמת השתכנע ורצה לקיים את המצוה. בברית הזו היה נוכח יהודי חסיד חב"ד, שבשעה שכולם רקדו ושמחו לאחר הברית, הוא ראה את הסבא יושב בצד. ניגש אליו ושאל אותו מי הוא ומדוע הוא יושב בצד, והסבא ענה לו שהוא הסבא של הילד. ה'חבדני'ק' התחיל לשכנע והפציר בו לקום ולרקוד איתם ביחד, וכי יש דבר גדול יותר מזה שהנכד נכנס לברית! ענה לו הסבא שהוא לא יכול כי גם הוא עשה עכשיו ברית והוא חלש עכשיו.

ה'חבדני'ק' התרגש מאד לראות יהודי בגיל כזה שעשה ברית מילה. הוא כל כך התפעל, עד שהוציא מהכיס שלו דולר של הרבי, ונתן לו אותו על הדבר הגדול הזה שהוא עשה.

הסבא התחיל לבכות, עד שה'חבדני'ק' נבהל וחשב שהוא פגע בו או משהו כזה והחל להתנצל. ואז הסבא סיפר לו את הסיפור שהיה לו עם הרבי, והוא בוכה מרוב התרגשות על ההשגחה הפרטית שבדיוק באותו היום שקיים את המצוה הגדולה של ברית מילה – שלח לו הקב"ה את הדולר המובטח של הרבי. להראות עד כמה חביבה וגדולה מצות ברית המילה לפני ה' יתברך.

³ בשער הציון שם כתב שמה שכתבו האחרונים (המגן אברהם בשם כנסת הגדולה, ועוד) שאם אבי הבן שם אין אומרים תחנון, אף על פי שהמילה לא נערכת שם, זה תוספת חידוש של האחרונים להקל, ולא להתמיר.

ואם אבי הבן לא מתפלל שם, אומרים תחנון אפילו שהמילה תיערך באותו בית הכנסת.

למעשה כתבו האחרונים שאפשר להקל בין בזה ובין בזה. אם יש מילה בבית הכנסת – לא אומרים שם תחנון ואפילו שאבי הבן לא נמצא שם, ואם אבי הבן (או הסנדק והמוהל) מתפלל בבית הכנסת – לא אומרים תחנון אף על פי שהמילה לא נערכת שם. כך כתב בספר לב מבין, הובא בכף החיים (אות פ), ובמשנה ברורה (שם). וכך פסק גם בשו"ת יביע אומר (ח"ג חאו"ח סי' י"א).

ברית בבוקר ותחנון שלא בזמן הברית

ד. שאלה: אם ערכו ברית מילה בבוקר, האם אומרים תחנון במנחה?

תשובת הרב: ראשית יש לציין שחשוב מאד לעשות את ברית המילה בבוקר, בגמרא אמרו בפורש במסכת יומא (דף כ"ח ע"ב) על הפסוק "וביום השמיני ימול בשר ערלתו", מלמד שכל היום כשר למילה, אלא שהזריזים מקדימים למצוות, שנאמר "וישכם אברהם בבוקר".

וזה גם אם יודע שאם יעשה אחר הצהריים יבואו יותר אנשים, אף על פי כן עדיף לעשות בבוקר, מפני שזריזים מקדימים למצוות, ובגמרא במסכת ראש השנה (ל"ב ע"ב) מבואר ש'זריזים מקדימים' עדיף מהמעלה של 'ברוב עם הדרת מלך'.

אבל אם לא יהיה אפילו מניין בברית שנעשית בבוקר – אפשר לדחות אותה לאחר הצהריים. (וכמבואר בשו"ת יבי"א ח"ב חיו"ד סי' י"ח).

ולגבי תחנון, אם הברית נערכת בבוקר לא אומרים תחנון גם במנחה אם נמצא שם אחד מבעלי הברית אבי הבן הסנדק או המוהל. אבל אם הברית נערכת אחר הצהריים, במנחה אמנם לא אומרים תחנון, אבל בשחרית צריך לומר תחנון, אלא אם כן במקום שנהגו שלא לומר תחנון גם בשחרית ויש חשש שעל ידי כך תיגרם מחלוקת וכדומה, שבאופן כזה אפשר לדלג על התחנון גם בשחרית. כך כתב מרן הגר"ע יוסף בשו"ת יביע אומר (ח"ג חאו"ח סי' י"ב).

אמנם אנחנו רואים שבמציאות בהרבה בתי כנסת, אם רואים שמתפלל שם אבי הבן לא אומרים תחנון בבוקר, ואינם בודקים מתי הברית נערכת, אבל לדעת מרן היביע אומר זה לא נכון, ואם הברית נערכת אחר הצהריים, לכתחילה צריך לומר תחנון בבוקר.

ברית דחוייה ביום חמישי

ה. שאלה: תינוק שהיתה לו צהבת והברית נדחתה, וביום רביעי בערב בבדיקה שנערכה לילד, התברר שהצהבת ירדה והרופא אישר לערוך את ברית המילה, מתי יש לערוך את ברית המילה?

תשובת הרב: יש בזה חילוקי מנהגים בין הספרדים לאשכנזים. מרן בבדק הבית⁴ (סי' רס"ב וסי' רס"ו) מביא את תשובת הרשב"ץ (ח"א סי' כ"א) שכתב שאם אדם יערוך את הברית ביום חמישי יש חשש שיצטרכו לחלל שבת על התינוק, כי בימים הראשונים שלאחר הברית יכול להיות שיצטרכו לחלל עליו שבת וכמו בכל ניתוח⁵. ואין לאדם לעשות דבר סמוך לשבת, שייתכן שיגרום לו חילול שבת, וכמו שאמרו במסכת שבת (דף י"ט) אין מפליגין בספינה פחות משלשה ימים קודם השבת (וכמו שביאר הרז"ה).

כמובן, אין הדברים אמורים לגבי תינוק שנולד ביום חמישי וזמן המילה שלו הוא ביום חמישי, שודאי מלים אותו בזמן, שהרי גם אם זמן המילה חל בשבת עצמה, מלים את התינוק בשבת ואפילו שזה כרוך בחילול שבת. אבל במקום שהמילה נדחתה, כתב הרשב"ץ שאין לקיים את המילה ביום חמישי מחשש שמא יבואו לחילול שבת, וצריך לדחות את הברית ליום ראשון. וכתבו הפוסקים שעל פי דבריו, גם ביום ששי לא יעשו ברית דחוייה. וכך מנהג הספרדים. (מרן החיד"א בברכי יוסף יו"ד סי' רסב סק"ב).

אבל האשכנזים נוהגים להקל בענין הזה, וגם ברית דחוייה עושים אותה תיכף בזמן שהתינוק הבריא, ואפילו ביום

⁴ אלו הערות שכתב מרן רבנו יוסף קארו לאחר שהשלים את ספרו הגדול "בית יוסף".

⁵ אמנם זה ניתוח קל ביותר, בסך הכל מורידים חתיכת עור קטנה, אבל היו דברים מעולם, ותינוקות הגיעו למצב שצריכים לחלל עליהם שבת.

חמישי או שישי (ש"ך יו"ד סי' רס"ו ס"ק י"ח, משנ"ב סי' של"א ס"ק ל"ג).

דחיית ברית דחוייה

ו. שאלה: תינוק שחלה בצהבת והברית נדחתה, וביום ראשון בבוקר הרופא אמר שאפשר לעשות את הברית באותו היום. אך בני המשפחה מעוניינים לדחות את הברית מאחר ולא יספיקו להזמין את כל בני המשפחה והמכרים. האם מאחר וזו מילה שנדחתה, מותר לדחות את הברית למחרת?

תשובת הרב: חייב לעשות את הברית באותו היום, ואפילו שלא יספיקו להגיע כל הסבים והסבתות והדודים והדודות. אמנם יש מי שכתב שכיון שהברית נדחתה אפשר לדחות אותה עוד קצת. מרן הגר"ע יוסף בשו"ת יביע אומר (ח"ה חיו"ד סי' כ"ג אות ב') מביא מה שכתב בשו"ת מעשה אברהם (חיו"ד סי' מ"ח) שנשאל באדם שנולד לו בן ונדחתה הברית, והתינוק נהיה ראוי למול בשעה שהאב היה באמצע ימי השבעה של אבלות (לא אליכס), והרב מעשה אברהם שם כתב להקל לדחות את הברית לאחר השבעה, כדי שיוכל לקיים את הברית כהוגן.

אבל לדעת כמה אסור לדחות את המילה, אף על פי שזו אינה מילה בזמנה.

הרמב"ם בפירוש המשניות (שבת פ"ט מ"ו) כתב: "מי שעבר ולא מל את בנו ביום השמיני לא נפטר מזו המצוה, אבל הוא מצווה ומוכרח למולו תמיד, וכל זמן שלא ימול אותו ויהיה ערל יהיה עובר על מצות עשה שהגיע זמנה, וכשימול אותו תסור ממנו זאת העבירה ויעשה מצוה". כלומר, בכל יום ויום ובכל רגע ורגע יש מצוה לאדם למול את בנו, ואפילו שעבר היום השמיני.

וגם הרמ"א בדרכי משה (יו"ד סי' רס"א סק"א) כותב שבכל יום שמתעכבים עוברים בעשה. וכך גם כותב הרב מגן אברהם (או"ח סי' רמ"ט סק"ה), שאפילו שעבר זמן המילה, מכל מקום בכל יום ויום ובכל רגע ורגע זה נקרא 'זמנו' ואסור להניח אותו ערל. (ע"ש).

ולכן אין לדחות את הברית כלל ועיקר.

הורים שהבן שלהם עם צהבת, **אולי אפשר לעשות את הבדיקות בשעות אחר הצהריים, שהתשובה תגיע רק בערב** לאחר שאי אפשר לעשות את הברית באותו היום, ויהיה להם זמן ויכולת להתארגן ולהזמין את האנשים לברית למחרת. אבל אם אדם קיבל את התשובה במשך היום – עליו לעשות את הברית תיכף ומיד ואינו יכול לדחות אותה כדי שיבואו יותר אנשים.

וכמובן, כפי שהזכרנו בתשובה הקודמת, אם הצהבת ירדה רק ביום חמישי או שישי, למנהג הספרדים צריך לדחות את הברית לאחר שבת. מפני שאין מלים ברית דחויה סמוך לשבת.

דחיית ברית מחשש שקרובי משפחה יחללו שבת

ז. שאלה: בן שנולד בשבת, וחוששים שקרובי המשפחה יבואו לברית ביום שבת במכוניות תוך חילול שבת, האם עדיף לדחות את עריכת הברית ליום ראשון?

תשובת הרב: זו שאלה גדולה ולא פשוטה. הדברים האלה קיימים בארץ, ועוד יותר בחו"ל, כשהאדם צריך מצד אחד לקיים את המצוה בזמנה ומצד שני הוא יודע שיהיה כאן חילול שבת.

אנחנו יודעים שאם ראש השנה חל בשבת לא תוקעים בשופר ביום הראשון, כי חכמים גזרו שאולי יהיה אדם שאינו יודע לתקוע בשופר ויקח את השופר ויעבירו ארבע אמות ברשות הרבים כדי ללכת אצל בקי ללמוד, או אם חג הסוכות חל ביום שבת לא נוטלים לולב ביום שבת, מחשש שאדם יקח את הלולב ויטלטל אותו ארבע אמות ברשות הרבים, כדי ללכת אצל חכם שילמד אותו כיצד נוטלים לולב. (מגילה ד' ע"ב).

ובמקרה שלנו, לא אדם אחד, אלא כמה אנשים. ולא ספק, אלא ודאי. אנשים רבים יבואו ויחללו שבת כדי להשתתף בברית.

נחלקו בזה גדולי פוסקי הדור האחרון. בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' ר"ה, ח"ד סי' קל"ד קל"ה, ח"ט סי' ר"י) כתב **לדחות את הברית ליום ראשון**, כדי שלא יגרום חילול שבת בידיים להרבה אנשים.

אבל דעת כמה פוסקים **שיש לקיים את הברית בזמנה** בשבת, על אף החשש שקרובי המשפחה יחללו שבת.

ויש הבדל בין תקיעת שופר ונטילת לולב לנידון שלנו. בנטילת הלולב ובתקיעת השופר, יש חשש שהמצוה עצמה תגרום לחילול שבת, דהיינו שאדם ילך ויטול את הלולב על ידי שיטלטל את הלולב ארבע אמות ברשות הרבים, או אדם יקח את השופר לאדם שילמד אותו כיצד לתקוע, ולמעשה מטלטל ברשות הרבים את המצוה עצמה וזו מצוה הבאה בעבירה ואסור, ולכן דוחים את המצוה מפני החשש הזה.

לעומת זאת, כאשר אבי הבן עושה את הברית בשבת, הוא מקיים את המצוה כדת וכדין והכל על פי ההלכה, אלא שיש חשש שאנשים אחרים יחללו שבת כדי להשתתף. נמצא אם כן, שהמצוה עצמה נעשית בכשרות ולא חלילה על ידי חילול שבת, ורק גורמת לאחרים שיחללו שבת, ועל זה נאמר בספר הושע (י"ד י') "כי ישרים דרכי ה', צדיקים ילכו במ ופושעים יכשלו במ" – הם ממציאים תירוץ שהם נוסעים ברכב כדי להשתתף בברית, וזה אותו דבר כמו שמחר יגידו שהם נוסעים כדי להשתתף במשחק כלשהו, והם עוברים איסור חמור. אבל הברית עצמה נעשית בצורה כשרה ומהודרת, ולכן צריך לקיים את המצוה בזמנה. (וע"ע בשו"ת מנחת יצחק ח"ג סי' ל"ה ובשו"ת אגרות משה חיו"ד ח"א סי' קנ"ו ובשו"ת ציץ אליעזר ח"ו סי' ג' ובחוט שני יו"ט ספ"ד עמ' ס"ה).

מי שיראה בשו"ת יביע אומר (ח"י חאו"ח סי' ל"ב), מרן הגר"ע מביא את המחלוקת ולא מכריע בצורה חד משמעית, אך דעתו נוטה שלא לדחות את הברית, אלא אם כן מורה הוראה הורה לפי הענין לגדור גדר לדחות ליום ראשון. אבל באופן כללי יש לערוך את הברית בשבת. (וע"ע בשו"ת יחוה דעת ח"ז סי' ס"ט, ובסוף ההערה הראשונה שם. ודו"ק).

אבל מי שיכול, עדיף שיעשה כך: יזמין את כל האורחים ליום ראשון, ויזמין אולם ויעשה מסיבה כרגיל. ובשבת יעשה את הברית בלי להודיע כלל למשפחה, וביום ראשון כשכולם יגיעו יביא אותם לאולם ויעשה להם מסיבה, ויסביר

להם שבאמת הוא עשה את הברית בשבת, כי המוהל אמר ברגע האחרון שאפשר לעשות אותה בשבת, אבל בגלל שכבר לא היה זמן להזמין את כולם וזה מהרגע להרגע, הם עשו משהו קטן במנין מצומצם בבית הכנסת אחרי התפילה, וקבעו שהמסיבה תהיה כמתוכנן ליום ראשון. הפתרון הזה הוא הכי טוב, כך אדם גם לא מכשיל אנשים בחילול שבת, וגם מקיים את המצוה בזמנה. אמנם לא תמיד זה אפשרי, כגון שהוא כבר עשה כך פעם או סיבות אחרות, ולכן "כל ערום יעשה בדעת" (משלי י"ג ט"ז) – כל אדם שהוא חכם ימצא את הדרך ואת התבונה כיצד יעשה.

ברית על ידי רופא

ה. שאלה: הורים שערכו ברית לבנם על ידי רופא, האם יש בכך איסור הלכתי?

תשובת הרב: אם הרופא אינו שומר תורה ומצוות, אכן ישנה בעיה בדבר הזה. **ברית המילה לכתחילה צריכה להיעשות על ידי יהודי כשר** שומר תורה ומצוות.

מרן בשלחן ערוך (יו"ד סי' רס"ד ס"א) כתב שאפילו ילד קטן, אם עשה ברית מילה – הברית כשרה. והוא הדין באשה שעשתה ברית מילה – הברית כשרה.

אמנם זו מחלוקת בגמרא במסכת עבודה זרה (דף כ"ז ע"א) אם אשה יכולה למול. נכון שציפורה אשת משה רבנו מלה את בנה הקטן, אבל יש שני פירושים בענין: יש מסבירים שהיא בעצמה מלה, אבל יש בגמרא שם מי שאומר שהיא רק אמרה לאחר למול, אבל לא מלה בעצמה. ולהלכה גם אשה כשרה למול.

וזה לשון מרן (שם): "הכל כשרים למול אפי' עבד, אשה, וקטן וערל ישראל שמתו אחיו מחמת מילה [שיש לו בעיה של חוסר קרישות בדם והוא לא מל]. ואם יש ישראל גדול שידוע למול הוא קודם לכלם".

הרמ"א כותב שאדם צריך להדר אחר ברית מילה כמו שצריך, שיהיה מוהל צדיק וכשר, וכמובן שזה הדבר הכי טוב ואין בזה שום ספק.

אבל מה הדין בדיעבד? מרן (שם) כתב שגוי, אפילו שהוא מהול⁶, לא ימול כלל, **ואם מל אין צריך לחזור ולמול פעם שנית**. כלומר, לא צריך לחזור ולהטיף ממנו דם ברית. כך כתב הרמב"ם (פ"ב מהלכות מילה ה"א), ומרן פסק כמותו.

לעומתו הרמ"א **כתב, שאם גוי מל חייבים לחזור ולהטיף ממנו דם ברית, וכן עיקר**. והוסיף הרמ"א שלא רק גוי ממש, אלא אפילו יהודי שהוא מומר לכל התורה כולה, או אפילו שמקיים את כל המצוות כולם – חוץ ממצות ברית המילה שאינו רוצה לקיים, דינו כגוי.

וכיון שמומר לחלל שבת דינו כמומר לכל התורה, לכן **הוא הדין ליהודי מחלל שבת**, שלכתחילה ודאי שאינו יכול למול (כה"ח סי' של"א אות ע"ה). **ובדיעבד, זו מחלוקת מרן והרמ"א**, שלפי דעת מרן לא צריך לחזור ולהטיף דם ברית, אבל לדעת הרמ"א אכן צריך.

ולכן למעשה, ברית שנערכה על ידי רופא דתי, **אין בזה שום בעיה**. אבל אם הרופא לא שומר תורה ומצוות ולא שומר שבת, **לכתחילה ראוי להטיף דם ברית אם אפשר** כדי לצאת ידי חובת כל הדעות, אבל **אם אי אפשר, יכולים לסמוך בזה על דעת מרן** שאפילו אם אדם נימול בדיעבד על ידי גוי או על ידי יהודי שמחלל שבת שדינו כגוי, לא צריך לחזור ולהטיף דם ברית⁷.

וכך גם פסק בשו"ת יביע אומר (ח"י חיו"ד סי' כ"ה) לגבי מצרים שהיתה בעיה גדולה, שהיה מוהל יחיד בקהילה, שהיה רשאי לעסוק במילה על פי משרד הבריאות הממשלתי במצרים. הקהילה בקהיר אז מנתה כחמישים אלף איש, והמוהל הזה היה נוסע בעצמו ברכב בשבת למול את כולם. היה מחלל שבת בפרהסיא.

השאלה לא היתה רק האם מותר למול אצלו בשבת, אלא גם על שאר ימות השבוע, או שחייבים לנסוע לאלכסנדריה (עיר

⁶ כמו ערבי, ואפילו עשו לו פריעה.

⁷ סיפר לי השבוע יהודי אחד שהיה נופל כל פעם בטהרת המשפחה רגע לפני הסוף, הלך לגאון רבי שלמה מחפוד להתייעץ איתו. שאל אותו מי מל אותו, וענה לו "אברמיקן". (היה מוהל מפורסם בת"א, ונוסע בשבת ברכבו ממילה למילה בעוה"ר). והורה לו להטיף דם ברית. ומאז נח ושקט. ובא וראה כמה גדולים דברי חכמים שאמרו מילת קטן כשרה, ומילת מחלל שבת אסורה עכ"פ לכתחילה.

אחרת במצרים) שיש שם מוהלים כשרים, ושם למול את הילדים.

הרב השיב שם שמי שיכול לנסוע לאלכסנדריה עדיף ונכון שיעשה כן, אבל אם אי אפשר, **בדיעבד אפשר לסמוך על אותו המוהל**. כיון שדעת מרן שגם אם גוי ממש מל, בדיעבד המילה כשרה ולא צריך לחזור ולהטיף דם ברית. והוא הדין גם לשואל שמל אותו רופא.

חזרה מהבטחה לאדם פלוני למול את בנו

ט. שאלה: אדם שהבטיח לחבירו שכאשר יולד בנו יכבדו שהוא ימול אותו, אך כאשר נולד הבן פנה אליו חמיו וביקש שאחיו שהוא מוהל ימול את הבן. מה הדין?

תשובת הרב: כותב הרמ"א (סי' רס"ד ס"א): "יש לאדם לחזור ולהדר אחר מוהל ובעל ברית (-סנדק) היותר טוב וצדיק"⁸.

וממשיך הרמ"א: "ואם נתנו לאחד אסור לחזור בו". כלומר, אם הוא הבטיח למישהו שהוא יהיה הסנדק או המוהל, **אסור לחזור בו**.

מרן בבית יוסף (יו"ד סי' רס"ד) כותב בשם ריב"א שאם חוזר בו עובר על מה שכתוב "שארית ישראל לא יעשו עוולה ולא ידברו כזב" (צפניה ג' י"ג), והוא כותב שם שמותר לקרותו רשע! עד כדי כך חמור הענין של אדם שמתחרט ונותן את המצוה למישהו אחר.

עם זאת הורו הפוסקים, שבמקרים שיכולה להיווצר בעיה של שלום בית וכיוצא בזה, וכמו בנידון שלנו שחמיו מבקש שיתן לאחיו להיות מוהל ואם לא ישמע בקולו ייגרם מכך הפרעה בשלום הבית, וגם אם אבי הבן היה יודע שאח של חמיו מוהל יתכן והוא לא היה נותן לחבר שלו מהכולל, **יש לומר שעל דעת זה לא הבטיח לו, יכול לתת את זה לאח של חמיו**⁹.

⁸ וכמובן שצריך להקפיד שהמוהל יהיה לא רק צדיק אלא גם מומחה. יש מוהל שמל שבעים או שמונים שנה ועכשיו נהיה זקן, וצריך לקחת אדם בריא.

⁹ כעין זה כתב הט"ז (סק"ה): נראה שאם הוא בענין שנזדמן לו אחר כך מוהל שהוא אוהבו או צדיק, ואנן סהדי שאילו היה שם בשעה שנתן לראשון למול, היה נותן לזה, אין כאן משום דבר כזב, ומותר לחזור בו.

אבל מן הראוי שיפייס את חבירו ויבקש ממנו בצורה יפה ומכובדת..

ברכה מעומד או מיושב

י. שאלה: האם אבי הבן צריך לברך על המילה כשהוא עומד או כשהוא יושב?

תשובת הרב: כתב הרמ"א (יו"ד סי' רס"ה ס"א): נוהגים שמי שתופס את הנער מברך את הברכה. והוא כותב שם **שהאב והמוהל כשמברכים צריכים לעמוד**.

ומובא בטור (שם) שהסיבה שצריכים לעמוד, מפני שכתוב בפסוק "ימול לכם כל זכר" (בראשית י"ז י"ב), ודרשו גזירה שוה 'לכם' 'לכם' מספירת העומר. ובספירת העומר מברכים בעמידה כי כתוב "מהחל חרמש בקמה", ודרשו 'אל תקרי בקמה אלא בקומה', שכל הברכות של המצוות הללו צריכה להיות בעמידה. ולכן כאשר אדם מברך על המילה עליו לעמוד. (והרא"ש (סוף פסחים) כתב את זה בשם "תנו רבנן". וחיפשו האחרונים היכן מקורו, ונמצא בפסיקתא זוטרתי של רבי טוביה).

אבל צריך לדעת שכל זה כאשר אבי הבן הוא לא הסנדק, אבל **אם הוא הסנדק, כמובן שלא יעשה הפסק בישיבה, אלא ישב ויברך**. כך מבואר להדיא בדברי הרמ"א שם שכתב: התופס הנער (התינוק) כשמברך, נוהגים שיושב ומברך.

מנהג הקטורת

יא. שאלה: יש מעדות הספרדים שנוהגים לערוך כעין קטורת על גחלים בשעת הברית. יש שאמרו שהוא נגד עין הרע, האם זה נכון?

תשובת הרב: זה לא נגד עין הרע. המקור של זה הוא מדברי רבותינו ומובא גם בבית יוסף בבדק הבית (יו"ד ס"ס רס"ה), והמנהג הזה הוא **מנהג חשוב וכדאי לשמור עליו**.

מרן (שם) מביא בשם ארחות חיים (הל' מילה סי' ט') שנהגו להביא מחתה של אש במקום שעושים המילה, אפילו בימי הקיץ, כמו שאמרו במדרש (בראשית רבה ס"פ לך פרשה

עד כאן. בפרט אם הבטיח לו כן קודם הלידה שאין אדם קונה בדבר שלא בעולם (עיין פתחי תשובה ויד אברהם שם. ועוד).

מז) שבשעה שמל אברהם ילידי ביתו, העמידו ב"גבעת הערלות" וזרחה עליהם חמה והתליעו, ועלה ריחן לפני הקדוש ברוך הוא כקטורת ועולה שכולה כליל לאישים. אמר הקדוש ברוך הוא: בשעה שיהיו בני באים לידי עבירות אתמלא עליהם רחמים. והלשון במדרש שם "אני נזכר להם הריח הזה ומתמלא עליהם רחמים ומרחם עליהם".

למדנו מכך, שלכן נהגו שאפילו בזמן החום, מביאים גחלים שיעשו עשן כדי להזכיר את אותו הריח שעלה מגבעת הערלות של אברהם אבינו. ורבים נוהגים שלא מביאים סתם גחלים סתם, אלא שמים עליהם מיני סממנים שעושים ריח טוב (וזה עדיף מסתם גחלים שמעלים עשן בעלמא). על כל פנים אין זה סתם נגד עין הרע, אלא המנהג חשוב וקדום על פי המדרש, כמו שמובא בבית יוסף. והדבר הזה מעורר רחמי שמים. ברוך ה' לעולם אמן ואמן.

השיעור נמסר ביום ראשון כ"ז אייר תשפ"א

כמידי יום ראשון בשעה 12 בצהריים בערוץ "קול ברמה"

מידי יום מוסר הרב שליט"א שיעור בגמרא בדף היומי, השיעור מופץ בתפוצה רחבה מאד, ומאזינים וצופים בו רבבות יהודים בכל רחבי תבל. **ניתן להקדיש את זכות השיעורים להצלחה ולישועה, לעילוי נשמת, לרפואה וכדומה.** ניתן גם לערוך פדיון נפש. **צרו קשר בפל" 052-7108693 או בדוא"ל המערכת.**

הרב שליט"א מוסר שיעורים בהלכה בקביעות בעיר ראשון לציון בימים ראשון שני ושלישי, בבתי הכנסת "באר מים חיים", ו"מורשת כהנים". מומלץ להצטרף.

ניתן להפנות שאלות בכתב לרב שליט"א - שלחו לדוא"ל המערכת. נשתדל שהשאלות יועברו לרב באותו היום, ויתקבלו תשובות ברורות לכל השאלות.

בית ההוראה פתוח 24 שעות ביממה, בטלפון: 03-5500228

העלון יוצא לאור בחסות

א. משכנתאות – יעוץ המשכנתא הטוב ביותר בארץ

לפרטים: 054-8444095

להצלחת: רמי יצחקיאן, אריאל פלר, יוסי דהמן, אליהו חן ויוסי ברנס הי"ו

עורך ראשי: הרב שלמה נחום.

ניתן להצטרף לאלפים המקבלים את העלון במייל, וכן ליצור קשר בדוא"ל - A025606532@gmail.com

ניתן להאזין לשיעור זה ולשאר שיעורי מורנו הרב שליט"א

בקו "תורת חיים" 02-5606532

וכן במערכת "קול הלשון"